

Personaje mitologice românești ce însoțesc perioada primăverii

„Mitologia, înțeleasă într-o manieră atât de extensivă, se prezintă ca o metodă de analiză a culturilor diverselor societăți. În cazul în care caută să descrie culturile comunităților fără scriere, așa-zise arhaice, ea poate fi considerată ca unul dintre domeniile etnologiei. Dacă se interesează de descrierea vechilor culturi istorice și, în același timp, de reconstituirea lor, mitologia devine una dintre componentele esențiale ale istoriei culturii” Mircea Eliade

Atât mitologia românească, cât și folclorul tradițional românesc, înglobează nenumărate legende, povești, povestiri care au ca personaje principale, ființe înzestrate cu puteri supranaturale, personificate în marea lor majoritate, însă raportate aproape întotdeauna la un anumit defect omenesc. Întâlnim în cultura populară tradițională o multitudine de personaje, simboluri, ori chiar personaje-simbol, atât în poveștile cu tâlc, snoave, basme, cât și în legende ale românilor, adevărate coduri culturale ale obiceiurilor și tradițiilor strămoșești, având diferite semnificații, care s-au păstrat până în zilele noastre. Aceste personaje pot fi de la animalele care contribuie la crearea lumii până la vietăți năstrușnice, zmei, căpcăuni, ori zâne care sunt capabile de a fura mințile flăcăilor.

Fiecare dintre aceste ființe au intenția de a speria, dar în același timp să avertizeze, să facă rău, dar să aducă și speranță. Multe dintre personaje sunt duale, sunt de ambele părți, ajutând omul sau jucându-i feste. În cele din urmă, în miraculosul

românesc se poate negocia cu răul, dracul poate fi înșelat și poți ieși învingător din lupta cu personajele rele prin descântece, arme vrăjite ori beneficiind de ajutorul animalelor cu puteri supranaturale. Există însă o legătură primordială, vitală și de necontestat a omului cu natura. Aceasta îi oferă daruri, licori și tot felul de informații pentru a învinge răul, pentru a-l înțelege și pentru a-l înfrunța.

Astfel, mitologia românească este plină de culoare și originalitate în ceea ce privește poveștile izvorâte din spațiul românesc, antropologia culturală demonstrându-ne că mitologia devine un sistem de coduri, un limbaj, un model vast care conduce la acțiuni ritualice și norme sociale. De-a lungul timpului, specialiști în domeniul etnologiei, dar și poeți, scriitori ori istorici, s-au străduit să adune laolaltă și să păstreze basmele, poemele, baladele, încercând prin intermediul acestora să transmită mai departe, printr-o descriere cât mai autentică, obiceiurile și tradițiile legate de diferite evenimente din an. Mitologia românească oferă profunde semnificații primelor zile de primăvară.

Potrivit tradiției, personajul care guvernează această perioadă, până pe data de 9 martie, este „Baba Dochia”, numele căruia i-au fost atribuite, de-a lungul timpului, fascinante legende. Baba Dochia, reprezintă în mitologia românească, un personaj vârstnic, de sex feminin, care este asociată cu Sfânta Muceniță Eudochia, preluând atât numele cât și data nașterii acesteia. Astfel, Baba Dochia se identifică cu Gaea, personaj personificat al pământului.

Etnologul Ion Ghinoiu afirmă că Dochia a fost un personaj real. Aceasta s-ar fi născut în cetatea Iliopole din Liban, în timpul lui Traian, unde și-a petrecut tinerețea în desfrâu, strângând o frumoasă avere. La vârsta senectuții se pocăiește, botezată fiind de episcopul Theodot și își împarte averea săracilor, retragându-se la o mănăstire unde ar fi săvârșit mai multe minuni. Drept răsplată, Biserica o sanctifică și o așază în calendar alături de o mare zeiță agrară, sărbătorită în acele timpuri la începutul lunii martie. În acest context, profesorul Ion Ghinoiu afirma „Date despre uzurparea zeiței precreștine sunt oferite de chiar legendele Dochiei care ne introduc în lumea specifică satului vechi românesc. Nelipsite tensiuni dintre soacră, Baba Dochia, și noră, în unele legende aceasta este soția lui Dragobete și sora lui Lăzărel, sunt valorizate ingenios pentru a reda opoziția dintre Anul Vechi care moare și Anul Nou care se naște, dintre iarnă și vară, dintre frig și căldură”. (Dicționarul de mitologie românească, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2003).

Dochia sculptată pe Columna lui Traian

Etnologul Romulus Vulcănescu susține existența a două teme mari legate de mitul Dochiei. Prima face referire la faptul că Dochia, fiica regelui Decebal, a înaintat în fruntea unei oștiri spre Sarmizegetusa, pentru a-și ajuta tatăl, asediat în cetate. Ajungând prea târziu, a fost înfrântă de armata lui Traian și a fugit cu resturile oastei în munți, spre răsărit, scria Romulus Vulcănescu. Împăratul Traian, văzând-o luptând, admirându-i curajul și frumusețea, a urmărit-o cu o parte din oaste și când era aproape să o prindă, oastea s-a împărțit în două, o parte a ținut piept romanilor și alta s-a retras în munți cu prințesa Dochia. “Înfrângând ostașii principesei, împăratul a înaintat în munți în căutarea Dochiei, care, văzându-se și ea prinsă, ordonă ostașilor ce o însoțeau să o lase singură și să urce culmile, derutându-i pe urmăritori.

Dochia rămase singură și s-a ascuns după o stâncă, a căzut deznădăjduită în genunchi și a rugat pe Zamolxis, zeul zeilor, să o apere, să nu o lase să fie pângărită de împărat. Și atunci Dochia a fost prefăcută într-o bătrână ciobăniță, cu câteva oi lângă ea. Oastea romană, în frunte cu Traian, s-a oprit în fața bătrânei și a întrebat-o dacă a văzut încotro a fugit prințesa dacă. Baba Dochia a arătat spre miazăzi, iar împăratul a purces într-acolo. Și a rămas Baba Dochia stăpână pe acel ținut și de atunci poate încă mai trăiește în munți”, scrie Romulus Vulcănescu, în volumul Mitologie Română (Editura Academiei RSR - 1957). Această scenă care ar fi fost izvorul de inspirație al legendei Babei Dochia a fost sculptată pe Columna lui Traian.

Baba Dochia, preschimbată în stâncă

Cea de-a doua temă oferă explicații cu privire la forma unei stânci din Munții Ceahlău, despre care se spune că ar fi fost, de fapt, închipuirea Babei Dochia, pietrificată după ce l-ar fi sfidat pe Gebeleizis, zeul intemperiilor, împreună cu cele 20 de oi pe care le avea în grijă. Istoricii susțin faptul că statuia Dochiei ar fi servit ca idol pentru ritualurile păgâne. În cartea „Dochia și Traian”, scrisă de Gheorghe Asachi, Dochia este eroina unei legende românești potrivit căreia, păstorița Dochia, fiică a lui Decebal, este urmărită de Traian și care, împreună cu oile sale, s-a prefăcut în stâncă, asemeni unei icoane care nu încetează să iubească, ceea ce face ca din plânsul ei să se nască ploaie, Tunet din al ei suspin. Vegheată în permanență de ursita ei, Dochia Preste nouri luminează/ Ca o stea pentru păstori. Romulus Vulcănescu afirma faptul că se creează astfel un frumos portret fizic și moral al acestui personaj legendar, din care se desprinde în mod pregnant dragostea pentru pământul natal.

Mituri ale Mărțișorului

Mărțișorul este un mic obiect de podoabă legat de un șnur împletit dintr-un fir alb și unul roșu, care apare atât în tradiția românilor, cât și a unor populații învecinate. Femeile și fetele primesc mărțișoare și le poartă pe durata lunii martie, ca semn al sosirii primăverii.

Legenda Voinicului care a eliberat Soarele

Un alt mit povestește cum Soarele a coborât pe Pământ, luând chip de fată frumoasă. Un zmeu a furat-o și a închis-o în palatul lui, moment în care păsările au încetat să cânte, copiii au uitat de joacă și veselie, iar întreaga lume a căzut într-o stare de tristețe.

Văzând acestea, un tânăr curajos a pornit spre palatul zmeului să elibereze preafrumoasa fată, chemând zmeul la luptă dreaptă. Tânărul a învins creatura și a eliberat fata care s-a ridicat pe cer, luminând din nou întregul pământ. A venit primăvara, oamenii și-au recăpătat veselia, însă tânărul luptător zăcea în palatul zmeului, rănit în luptele grele pe care le avuse cu acesta. Sângele cald i s-a scurs pe zăpadă, până când l-a lăsat pe tânăr fără suflare, iar în locurile în care zăpada s-a topit, au răsărit ghiociei — vestitori ai primăverii. Se spune că pentru a cinsti memoria tânărului curajos,

oamenii leagă cu un fir de ață două flori: una albă, alta roșie.

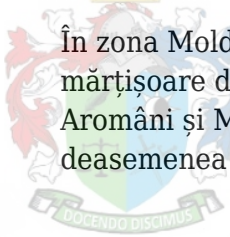
Culoarea roșie simbolizează dragostea pentru frumos și amintește de curajul tânărului, iar cea albă simbolizează ghiocelul, prima floare a primăverii.

Lupta dintre Primăvară și Iarnă

Conform unui mit care circulă în Republica Moldova, în prima zi a lunii martie, frumoasa Primăvară a ieșit la marginea pădurii și a observat cum, de sub zăpadă răsare un ghiocel. Vrând să-l ajute, a început a da la o parte zăpada și a rupe ramurile spinoase. Iarna, văzând aceasta, s-a înfuriat și a chemat vântul și gerul să distrugă floarea. Primăvara a acoperit apoi ghiocelul cu mâinile ei, pentru ca acesta să nu înghețe, dar s-a rănit la un deget din cauza mărcinilor. Din deget s-a prelinș o picătură de sânge fierbinte care a căzut peste floare și a făcut-o să reînvie. Astfel, Primăvara a învins Iarna, iar culorile mărtișorului simbolizează sângele roșu pe zăpada albă. În zilele noastre, mărtișorul este purtat întreaga lună martie, apoi este prins de ramurile unui pom fructifer, crezându-se că acest lucru va aduce belșug în casele oamenilor. Se mai spune că dacă cineva își pune o dorință în timp ce atâră mărtișorul de pom, aceasta se va împlini.

În localitățile din zona Transilvaniei mărtișorul este atârnat de uși, ferestre, de coarnele animalelor domestice, deoarece se consideră că astfel se pot alunga duhurile rele. În Banat fetele se spală cu zăpadă pentru ca să fie iubite. Tot aici, fetele sunt cele care oferă mărtișoare băieților (în mod tradițional mărtișoarele sunt făcute cu mâinile lor). În Dobrogea mărtișoarele sunt purtate până la sosirea cocorilor, apoi aruncate în aer spre a avea o viață fericită și plină de speranță.

În zona Moldovei, pe 1 martie, fetele oferă mărtișoare băieților, aceștia oferind la rândul lor fetelor mărtișoare de 8 martie. Sărbătoarea mărtișorului o întâlnim deopotrivă în zona Balcanilor la Aromâni și Megleno-Români, precum și la Bulgari care o numesc Martenița (Мартеница), deasemenea și în Macedonia și Albania.

INDEPENDENȚA
ROMÂNIA
*Independența
prin Cultură*

Ziua cucului sau Buna Vestire

Buna Vestire sau „Ziua cucului”, cum mai este denumită în popor, este o altă sărbătoare a primăverii. Pe data de 7 aprilie, Arhanghelul Gavriil i-a vestit Fecioarei Maria că a fost aleasă de Dumnezeu să dea naștere Mântuitorului Hristos, potrivit tradiției creștine, această zi de sărbătoare fiind numită în calendarul popular Blagoviștenie sau „Ziua cucului”. Cucul reprezintă încarnarea strămoșului mitic care anunță sosirea primăverii. Primul său cântec care se aude de regulă la Buna Vestire, trebuie să fie întâmpinat de toți oamenii cu bucurie, în haine curate, belșug pe masă și cu bani în buzunare, pentru ca aceștia să aibă parte de un an bun sub toate aspectele.

Lăzărelul

O altă tradiție, de data aceasta legată de fenomenul vegetației, este Lăzărelul. Lăzărelul este un ritual ce constă în interpretarea unui dans și a unui cântec specific, de grupuri de tineri (în special de fete, însă, mai nou și băieții sunt acceptați). Grupul este format de regulă din 2 sau 3 fete, cu

vârsta cuprinsă între 5 și 14 ani. Una dintre ele este îmbrăcată în mireasă (poartă numele de „Lăzărița”), iar alta este deghizată în mire. Ceilalți membri ce însoțesc alaiul poartă un coș în care urmează să adune darurile primite de la gospodari, în special alimente: ouă, făină, fructe etc. Ceata merge din casă în casă executând ceremonialul Lăzărelului, dansul specific însoțit de cântec, fetele fluturând băsmăluțe special brodate pentru ritualul Lăzărelului.

Lăzărel se naște și moare în aceeași zi – de Florii. În textul poetic se vorbește despre un tânăr cioban Lazăr care plecase cu oile pe munte dar a murit căzând dintr-un copac, dar și despre faptul că, surorile lui și logodnica l-au găsit și l-au înviat. Conform tradiției se spune că ciobanului Lazăr îi plăceau foarte mult plăcintele. Acesta, înainte să plece cu oile, a rugat-o pe mama lui să îi coacă plăcinte care să fie gata când se va întoarce. Pentru că Lazăr nu a mai apucat să le mănânce, în Sâmbăta lui Lazăr se obișnuiește să se dea de pomană plăcinte, numite „plăcintele lui Lazăr”. În prezent, ritualul Lăzărelului, astăzi pe cale de dispariție, se mai practică în Republica Moldova, în localitățile din Sud, în satele Cășlița-Prut, Giurgiulești, Slobozia Mare și Văleni din raionul Cahul și în orașul Leova.

Armindenul

Armindenul este un simbol al vegetației care proteja recoltele și animalele și se sărbătorește la 1 mai. Conform tradiției populare, această zi se mai numește și „ziua pelinului” sau „ziua bețivilor”, având ca semnificație începutul verii.

Armindenul se serbează pentru rodul pământului, pentru a nu bate grindina, împotriva dăunătorilor, pentru sănătatea animalelor, pentru ca oamenii să fie sănătoși, iar vinul să fie bun, prin petreceri câmpenești, unde se mănâncă miel, caș și se bea vin roșu cu pelin. La întoarcerea în sat, bărbații își pun liliac sau flori de pelin la pălării. Deși sărbătoarea de Armindeni are două variante diferite, una de origine păgână, străveche, iar cealaltă, o legendă cu reminiscențe creștine, ambele au la bază creanga verde care se pune la ușa casei sau la fereastră. În unele regiuni ramura verde se pune și în

Personaje mitologice românești ce însoțesc perioada primăverii

grajdul animalelor, având rolul de a proteja gospodăria de strigoi, de grindină, de tot răul în general, cu condiția ca gospodarii casei să nu lucreze nimic în ajun de Armindeni. În dimineața zilei de Armindeni, oamenii se spală cu rouă pe față și își împodobesc porțile cu ramuri verzi de copac, pentru noroc și belșug.

La gospodăriile unde locuiesc fete se pun puiți de mesteceni în fața porții. Sărbătoarea Armindeni mai este cunoscută și sub numele de Ziua pelinului sau Ziua bețivului. Armindenul amintește și de prigonirea lui Iisus, crezându-se că, atunci când Irod omora copiii, a pus câte o ramură verde la poarta de unde ar fi început măcelul în ziua următoare. A doua zi, au apărut ramuri verzi la toate casele, astfel Irod nu a mai știut unde să-l caute pe Iisus. Deoarece tot în această zi se sărbătorește și „ziua boilor”, aceștia nu se folosesc la muncile câmpului, iar nesocotirea acestei reguli atrăgea după sine moartea animalelor ori îmbolnăvirea oamenilor. Anotimpul primăvara, considerat a fi anotimpul renașterii, este un anotimp bogat în obiceiuri populare străvechi care, de cele mai multe ori se contopesc cu tradiția creștină, iar alte ori le întâlnim izolate învăluite într-o mantie de bizarerie precreștină pe care modernismul tinde încet, încet să le acorde mai puțină importanță, dar pe care strămoșii noștri le respectau cu sfințenie ghidându-și întreaga existență.

Alecu Russo descria foarte frumos ideea de tradiții și obiceiuri prin intermediul următorului citat: Datinile, poveștile, muzica și poezia sunt arhivele popoarelor. Cultura populară reprezintă o parte importantă a culturii naționale, a cărei cercetare oferă cunoștințe pe care nicio altă disciplină științifică nu le poate oferi cu privire la trecutul cultural al unui popor. Mitul este un depozitar al valorilor și normelor religioase ale respectivei societăți, care oferă un model de comportament aprobat, demonstrând eficacitatea ritualurilor și stabilind sacralitatea cultului. Fie că e vorba de strămoși sau zei, mitul vorbește despre începuturile universului, despre creația ulterioară, despre interdependența dintre lumile coexistente, stabilită odată pentru totdeauna de către aceste făpturi. (J. Greimas)

Adriana Apostol